

A MŰEMLÉKI SZAKIGAZGATÁS FŐBB KÉRDÉSEI

Mielőtt a magyarországi műemléki szakigazgatás jelenlegi főbb kérdéseivel foglalkoznék, szeretném annak egész szervezetét és működését fő vonásaiban és történeti előzményeiben megismertetni.

Magyarország történetének értékes építészeti maradványai a múltunkat oly gyakran megszakító kataklizmális pusztulások — tatár betörés, török hódoltság, keresztény felszabadító harcok, vallási és belpolitikai küzdelmek, szabadságharcok — következtében jóval gyérebbek, mint történetünk alkotó korszakai ismeretében elvárhatnók és mint más szerencsésebb sorsú államokban hasonló emlékek fennmaradtak. Talán ez is okozza múltunk féltő megbecsülése és szeretete mellett, hogy hazánkban, európai viszonylatokba állítva a kérdést, a tudatos műemlékvédő tevékenység nyomaival viszonylag elég korán találkozunk. A konkrét műemlékvédelmi törvényeket és intézményeket, egy a XIX. századi nagy nemzeti ébredéssel romantikus és historikus beállítású szemlélettel összefüggő s a társadalom minden rétegére kiterjedő szellemi megmozdulás, egy ellentmondást nem tűrő igény jelentkezése készítette elő még a múlt század első felében. Ennek a szellemi megmozdulásnak elsőként a Magyar Tudományos Akadémia adott hangot. Az 1848—49-es szabadságharc, majd ennek vérbefojtása és a kíméletlen megtorlás évei a biztató kezdeményezéseket természetesen megszakították. 1850-ben Bécsben állítottak fel az építészeti műemlékek felkutatására és karbantartására egy központi bizottmányt. („Zentralcomission”). Ennek hatáskörét természetesen az egész „birodalomra”, így a nemzeti önállóságot veszített Magyarországra is kiterjesztették. 1861-ben azonban a megújuló nemzeti törekvésekkel egyidejűleg már ismét felmerült az önálló magyar műemlékvédelem gondolata, s a bécsi bizottmány ellenállása ellenére 1866-ban a magyarországi műemlékek ügyeinek intézését végleg függetlenítették a Zentralcomission-tól. A kérdés intézését ismét a Magyar Tudományos Akadémia archeológiai osztálya vette a kezébe. A műemléki törvény előkészítéséhez természetesen elsősorban a műemlékek számbavételére, lajstromozására volt szükség. Ebbe a munkába az Akadémia mellett szükségszerűen mind jobban és jobban bekapcsolódtak a kor építészei és egyesülésük a „Magyar Mérnök és Építészegylet”. Végül az előkészítő munka eredményeként 1881-ben megalkották a műemlékek fenntartásáról szóló XXXIX. törvénycikket, amely hibáiban és erényeiben hű tükrre volt a kor műemlékvédelmi felfogásának. A törvény alapján életrehívták a Műemlékek Országos Bizottságát, a magyarországi műemlékvédelemnek a művelődési miniszteri tárca felügyelete alatt működő első hivatalos szervét.

Lényeges változás a szervezeten, melynek alapjait 1881-ben lerakták, egészen a második világháború végéig nem volt. E hosszú idő alatt azonban

a műemlékvédelem elveiben és gyakorlatában Európa-szerte alapvető változások következtek be. Ezek szerint törvényüket teljesen elavulttá tették. Új törvény alkotása vált tehát elodázhatatlan szükségsszerűséggé. A második világháborúban Magyarország földje súlyos küzdelmek színtere lett. Eredetileg is komolyan megtépzott, megritkított műemléki állományunk jelentékeny része pedig e harcok következtében hamuvá lett. A súlyos veszteség a közvéleményt felrázta és érzelmileg is előkészítette egy olyan törvény igénylésére, amely a modern elvi alapokon állva a megmaradt műemléki állomány számára fokozott, hatályosabb és korszerűbb védelmet volt hivatott biztosítani, mint elavult előde. Végül 1945 után alapvető változás következett be az egész magyar államéletben és társadalomban, a dolgok egész rendjében és jogrendszerünkben, amely változások szintén szükségszerűen megkövetelték az új magyar műemléki törvény megalkotását.

Az igényeket a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1949. évi 13. sz. törvényerejű rendelete elégítette ki, amely mint az új magyar műemlékvédelmi törvény jogalapja lett egész jelenlegi műemlékvédelmi berendezésünk kiépítésének s így műemlékvédelmi szakigazgatási szervezetünk létrehozásának is.

Az új szervezet kiépítése nem történt meg a törvény kiadásával egyidejűleg. Jelen formáját csak több átmeneti állapot, évekig tartó bizonytalan útkezesékek után érte el. A Műemlékek Országos Bizottságából alakult Műemlékek és Múzeumok Országos Központja az Építészeti Tanácsnak, majd a Várgondnokságnak adta át a helyét, amely utóbbinak már elnevezésében is kifejezésre jutott, hogy nem képviselte megfelelően és egyenletesen az egyetemes műemléki szempontokat.

Végül 1958-ban megalakult a jelenlegi Országos Műemléki Felügyelőség, amely minden viszonylatban megvalósítja az 1949. évi alapvető törvényben biztosított lehetőségeket.

A kezdeti időszakban az új intézmény funkciói az igazgatási, tervezési és kivitelezési tevékenység nem határolódtak el egymástól teljesen világosan és határozottan. Az igazgatási munkát a területileg illetékes tervezők végezték, azaz végezték volna, ha erre tervezési munkálatokkal való erős lekötöttségük időt és lehetőséget adott volna. Csak 1960 januárjában állították fel az önálló Igazgatási Osztályt, amely révén az Országos Műemléki Felügyelőség a részére műemléki törvényünkben biztosított hatósági jogokat gyakorolja.

Mielőtt az Igazgatási Osztály szervezetével és működésével közelebbről megismertetném Önöket, foglalkoznom kell e működés alapját képező országos műemléki kataszterrel és a műemléki rangsorolás problémáival.

1945 előtt a magyar műemlékvédelem csupán egy műemléki érték-kategóriát ismert kiemelkedő építészeti emlékeink számára. E kategóriával szemben rendkívül magas követelményeket támasztott. Eleinte — a XIX. század ma már tőlünk teljesen távol eső felfogásának megfelelően — műemlékeink sorát az 1711-es évvel lezárva a védelemből teljesen kirekesztette értékes barokk és klasszicista emlékeink egészét. E szemlélet később ugyan enyhült valamit, de barokk vagy klasszicista emlék csak akkor került a műemlékek közé, ha azt konkrét lebontási veszély elhárítása céljából nyilvánították védetté. 1945 előtt összesen mindössze kb. félszáz emlékünkből állott védettség alatt, s amint a fent emlekedett logikusan következik, ez a szám is nagyrészt ad hoc intézkedések folyamányaként alakulván, értékelés szempontjából nem volt egységes.

A törvény jogerőre emelkedése után kellett tehát tulajdonképpen föl-kutatnunk azokat az építészeti objektumokat, amelyekre annak joghatálya vonatkozhat. Ezt a szisztematikus és az ország egész-területére kiterjedő munkát 1949-től kezdve, kb. egy évtized alatt, egy elsősorban építész-mérnök-kökből, kisebb számban műtörténészekből álló lelkes gárda végezte el. Az értékelés alapját — amennyire ez egyáltalában lehetséges — igyekeztünk egységesen meghatározni. Úgy gondoltuk, hogy helyesebb a hálót eleinte kissé talán túl széles ívben kivetni, mint túl szűkre szabni a kereteket. Így az utólagos korrekció lehetősége mindig fennáll és viszonylag könnyen végrehajtható. A műemléki érték analízisének három értéktényezőt, az anyagi, történeti-kegyeleti és esztétikai érték tényezőt vizsgáltuk. Az új szemléletnek megfelelően az egyes emlékeket nem önmagukba, hanem környezetük és a városokép összefüggéseiben vizsgáltuk és értékeltük. A régi „műemlék” érték kategórián kívül még két alacsonyabb érték kategóriát is felállítottunk: a „műemlék-jellegű” és a „város- illetve faluképi jelentőségű épületek” kategóriákat. Ez a három érték kategória a főváros műemléki vizsgálatánál mint az I., II. és III. osztályú műemlékek, lényegileg az előbbivel egyenértékű csoportja jelentkezett.

A vizsgálatok befejezése után 1960-ban jelent meg az ún. „Műemlék-jegyzék” az Országos Műemléki Felügyelőség kiadásában az építésügyi és művelődésügyi miniszterek jóváhagyásával, amely jelenleg is a műemléki szakigazgatási munka alapját képezi. A jegyzék kb. 2000 műemléket — tehát a törvény teljes értékű védelme alatt álló építészeti objektumot —, kb. 9000 műemlékjellegű épületet és kb. 1000 város-, illetve faluképi értékű épületet, összesen tehát kb. 12 000 építészeti objektumot tart nyilván. A kinyomtatással egyidőben kezdődött meg a jegyzék folyamatos revíziója, amelynek eredményeként, úgy látszik, a nyilvántartott emlékek számának kb. 30%-os csökkenésével kell számolnunk.

Az 1949. évi új műemléki törvény, továbbá egy 1956. évben kelt Kormányhatározat alapján 1957-ben kiadott ÉM. utasítás értelmében *a műemlékek védelmének elvi irányítása és szakfelügyelete Magyarországon az építésügyi miniszter feladatkörébe tartozik*. A művelődésügyi miniszter csupán a műemlékekkel kapcsolatos kultúrpolitikai feladatokat látja el. Ezek közé tartozik elsősorban a műemléki propaganda, továbbá a műemlékekkel kapcsolatos régészeti feladatok megoldása, a műemlékekben rejlő esztétikai és történeti értékek feltárása és hasznosítása.

Engedjék meg, hogy felhívjam a figyelmüket e tény rendkívüli jelentőségére. *Ez ugyanis döntő módon meghatározza nálunk a műemlékvédelem szervezetének felépítését és működését, ezen belül pedig elsősorban a műemléki szakigazgatását, annak jelen és jövő problematikáját*. Magyarországon az 1949. évi törvény megjelenése előtt a műemléki ügy állandóan a művelődésügyi miniszter hatáskörébe tartozott. Tudomásunk szerint azonban nemcsak nálunk volt így, hanem jelenleg is így van Európa-szerte mindenütt. Ezek szerint tehát az, hogy a magyar műemlékügy és műemléki szakigazgatás 1949 óta lényegileg a művelődésügyi miniszter helyett az építésügyi miniszter alá tartozik *egyedül álló specialitás, amely részletes elemzést érdemel*, amelyet én elsősorban a szakigazgatás vonatkozásában szeretnék elvégezni.

Az első következmény az, hogy az általános építési engedélyezést végző közigazgatási apparátus és a műemléki jóváhagyásokat kiadó Országos Műemléki Felügyelőség ugyanazon miniszter, sőt miniszterhelyettes felügyelete

alá tartoznak. *Biztosítva van tehát az elvi álláspontok azonossága, a gyors és biztos együttműködés, vitás esetekben pedig azok egyértelmű és hatásos eldöntésének minden feltétele.* Biztosított az, hogy a műemléki hatóság döntéseinek és előírásainak az általános építési engedélyezés során gyorsan és hatályosan érvényt tud szerezni.

Sokkal nagyobb előnnyel jár még ennél az, hogy az ún. *megelőző műemlékvédelem*, amely nálunk a korszerű műemlékvédelem alapfeltétele és leglényesebb fejlődési iránya, ma, e konstrukció mellett *mind nagyobb és nagyobb erővel képes kibontakozni.* A korszerű műemlékvédelem napjainkban az egyes épületeket már mind kevésbé és mind ritkább esetben tekinti és értékeli elszigetelten a maguk egyedi voltában, hanem mint nagyobb műemléki vagy városképi együttesek részét, amely együttesekben fontos szerepük van, egyedi értékük pedig e szerep következtében sokszorosára fokozódhat. A műemlékek védelme sem korlátozódhat tehát az egyedi műemlékvédelemre, hanem figyelemmel kell lennünk az összefüggésekre, a lehető legtágabb értelemben vett környezetükre. Évtizedek tapasztalatai bizonyították be, hogy a műemléki épületek védelme nem oldható meg a törvényen alapuló merev hatósági intézkedésekkel, hogy a műemléki épület csak akkor tartható fenn, ha életlehetőségeiről, környezetével való szerves kapcsolatáról jó előre gondoskodunk. Az állandóan változó, fejlődő haladó városélet és a műemléki épület összeütközéséből előbbutóbb a műemlék kerül ki vesztesként. Úgy kell tehát irányítanunk a városfejlődést, hogy a végzetes ellentétek kifejlődését már jó előre kiküszöböljük. A múltban műemlékvédelmi szervezetünk a legtöbbször egy átalakításról, megújításról vagy lerombolási szándékról csak akkor értesült, amikor a hatósági előkészítés már megtörtént, az elhatározás végleges volt, amikor minden módosítás újabb költségekkel és késedelemmel járt volna. Az elkészített és jóváhagyott városrendezési terv, már évtizedekkel a végrehajtás előtt magában hordozta jelentős műemlékeink halálos ítéletét. A rendezési terv megvalósítása pedig szükségszerűen fordította a műemlékeket vagy műemléki együtteseket az élettel szembe, tette őket anakronisztikussá, városképileg, esztétikailag zavaróvá. Ezekben az esetekben a harc megmentésükért a legtöbbször már megindulásakor sikertelenségre volt kárhozthatva.

Világos tehát, hogy az ún. megelőző műemlékvédelem a település és városfejlesztési tervezéssel kezdődik, sikeressége attól elválaszthatatlan. A városrendezési tervezőknek és a műemléki szakembereknek állandó szoros és jó kapcsolatban kell lenniük. A műemléki érdekek érvényesítésének a városfejlesztésben rendszeresen intézményesen biztosítva kell lennie. A műemlékek vagy műemléki együttesek szerepét féltő gondnal, szeretettel messzemenő előrelátással kell biztosítani a legtávolabbi jövőben megvalósítandó távlati városrendezési elképzelésekben is. A műemlékekre kedvezőtlenül végződő konfliktusokat pedig már lehetőségeikben kell kiküszöbölni.

Véleményünk szerint ezt az együttműködést, és ezzel a sikeres megelőző műemlékvédelmet, a jelenlegi magyar berendezkedés, amely a legmagasabb műemlékvédelmi felügyeletet és a településfejlesztést és városrendezést az építési minisztérium egy főosztályában egyesíti, a legnagyobb mértékben biztosítja. Természetesen csak abban az esetben áll ez fenn, ha a minisztérium műemlékvédelemmel foglalkozó szerveinek megfelelő súlya és tekintélye van, magán a minisztériumon és az illetékes főosztályon belül arra, hogy a műemléki érdekeket megfelelő súllyal képviseljék és érvényesítsék. Ellenkező esetben elképzelhető volna egy olyan kedvezőtlen helyzet kialakítása, amikor a város-

fejlesztés és műemlékvédelem szerves kapcsolásából az alábbi következetes háttérbe szorítása keletkezne, s a ma komoly előnyt jelentő egyesítés a műemlékvédelemre hátrányossá válna.

A műemlékvédelemnek az építési minisztérium alá való rendelkezésének előnyeit vizsgálva, fel kell még hívunk a figyelmet arra, hogy maga a műemléki helyreállítás nagymértékben műszaki *operatív munka*. A műemlékhelyreállítás a legtöbbször a dolog természetéből folyóan gazdaságtalan áldozatokkal jár, pénzt visz, az építési vonal pedig gazdaságos, termelő, pénzt hoz. A két szempont összehangolására, megfelelő mérlegelésére az építési minisztérium hivatott és a jelenlegi magyar berendezkedés mellett képes is.

A megelőző műemlékvédelem mellett, döntő fontosságú számunkra a műemlékvédelem társadalmi alapjainak állandó és következetes szélesítése, erősítése. *Teljes mértékben tisztában vagyunk azzal, hogy államunkban a közvélemény ellen semmit sem lehet és szabad tenni: még műemlékvédelmet sem.* Műemlékeink sorsa felett a hivatásos állami szervek mellett a társadalom egészének, a közvéleménynek kell őrködni. A műemlékellenes romboló szándéknak, már a gondolat első felmerülésekor a társadalom falankszával kell szembeállnia magát. Az érdekelteket már a kezdet-kezdetén kell a közvélemény visszhangjának figyelmeztetnie arra, hogy idejében lépjenek érintkezésbe a műemlékvédelem hivatalos állami szervezetével, amely a helyes tennivalókat idejében megállapítsa. A közvélemény formálásának irányítása e téren igen helyesen a művelődési miniszter hatáskörébe tartozik. A közvélemény irányításának hatásos társadalmi szervei a vidéki városokban a megyei, illetve városi tanácsok, vagy a Hazafias Népfront kereteiben működő ún. Műemléki Állandó Bizottságok és Albizottságok. Szervezésüket, aktivizálásukat az Országos Műemléki Felügyelőség állandóan napirenden tartja és egyik fő feladatának tekinti.

A műemléki szakigazgatásnak az államigazgatásban elfoglalt helyével és a főfelügyeletével kapcsolatos problémáknak áttekintése után talán nem lesz érdektelen az Országos Műemléki Felügyelőség Igazgatási Osztályával, ennek szervezetével és működésével, valamint ennek fő kérdéseivel megismerkedni.

Már az Igazgatási Osztály megalakulásakor felmerült a kérdés, hogy a feladatköröket az egyes előadók között milyen módon osszák fel. Erre három lehetőség kínálkozott. Az egyes műemléki objektumokat fel lehetett osztani először területek szerint, alapul véve az állami közigazgatási egységeket, másodsor építési kor és stílus szerint csoportosítani és végül rendeltetés szerinti használatukat venni felosztási alapul. Annak idején a területek szerinti felosztást fogadták el, s jelenleg is ez van érvényben. Előnye, hogy az előadó jól megismerkedhet a terület államigazgatási szerveivel, pártszervezeteivel, szoros kapcsolatot építhet ki az ezeket képviselő személyekkel, megismerkedve a speciális helyi problémákkal, ez ismereteinek birtokában igen hatásos és aktív tevékenységet fejthet ki. Az igen komoly nehézséget jelentő helyszíni munkát az egyes kiszállások ügyes megszervezésével és egymáshoz való ésszerű kapcsolásával leegyszerűsítheti, ennek következtében a vidéki utazások jelentősen kevesebb időt és költséget igényelnek, mint a másik két megoldásnál. Hátránya, hogy gyakorlatában az összes építéstörténeti korszakok és stílusperiódusok előfordulnak és ez szakmai képzettségével szemben szinte megoldhatatlanul nehéz és magas követelményeket támaszt. A második megoldásnál a korszakok és stílusok szerinti felosztásnál az előbbi előnyök

hátrányként jelentkeznek. Az előadó szinte képtelen az összes hivatalos partnerével szoros kapcsolat kiépítésére, alig bírhatja a sok ellentétes irányú kiszárlást, utazgatást. Komoly előnye viszont e megoldásnak, hogy minden egyes korszakkal és stílusperiódussal specialista szakember foglalkozhat, aki előtt biztosítva állanak a témakörbe való szinte korlátlan elmélyülés lehetőségei.

A harmadik megoldás, nevezetesen az egyes védendő objektumok felhasználás szerinti csoportosítása és elosztása az egyes előadók között, véleményünk szerint a legkevésbé előnyös. Itt az első megoldás hátrányaival szembe nem állíthatók a második megoldás előnyei sem. Ugyanis az épületek rendeltetés szerinti specializálódásának értelme vitatható, mindenesetre sokkal kevesebb értékkel bír, mint a korok szerinti specializálódás. Itt utalok arra, hogy kivételt képeznek a népi műemlékek. Ez a csoport annyira különleges, hogy teljesen elkülönítetten kezelendő. Jelenlegi rendszerünk is teljesen elkülönítve kezeli őket. Mindezeket figyelembe véve, helyesnek tartjuk a jelenlegi közigazgatási terület szerinti felosztást. Az a véleményünk azonban, hogy ennek a második megoldással való bizonyos mérvű kombinációja előnyös volna. E megoldásnál a területi előadók igyekeznének a területükkel való foglalkozás mellett még magukat egy-egy építési korban és stílusban is komoly részletszakértővé nevelni, s ez a szakmai többlettudásuk egyes nehéz egyedi kérdés megoldásánál kitűnően gyümölcsöztethető volna. Természetesen ez nehéz probléma és elsősorban létszámkérdés is.

Itt elérkeztünk a műemléki szakigazgatás, de egyben az egész magyar műemlékügy egy igen nehéz és sarkalatos kérdéséhez — ez a megfelelő szakemberek, specialisták korlátozott számának, s az utánpótlás nagyon komoly hiányosságának problémája.

Mint említettem, jelenleg több mint 12 000 műemléki objektummal kapcsolatos szakigazgatási feladatokat kell az Igazgatási Osztály 13 előadójának megoldania. E 13 munkatársnak mindegyike a magyar műemlékvédelem fontos posztján áll, tevékenysége nagy jelentőségű műemléki állományunk jövője szempontjából. Több mint 12 000 műemléki értékű épület szétszórva az ország különböző egymástól távol eső pontján. Tevékenységük függvényeként marad fenn gyakran rejtett értékeinek felszínre hozásával megnövekedett értékkel, vagy jut végpusztulásra, esik a bontócsákány áldozatául, helyrehozhatatlanul, jöváthatetlenül. Nagyrészt rajtuk múlik, hogy nagy értékű városképi és történeti értékű együttesek korunk városépítő tevékenységének eredményeként fokozott módon bonthatják-e ki szépségüket vagy egy elhibázott igazgatási lépés következményeként hosszú időre elcsúfítja őket egy oda nem illő — másutt természetesen igen hasznos és szükséges épületmonstrum. Ahhoz, hogy az előadók feladatuknak meg tudjanak felelni, száz százalékosan ismerniük kell területük műemléki anyagát, annak sorsát figyelemmel kell kísérniök. Ez annyit jelent, hogy egy előadónak legkevesebb 6—800 műemléket kell alaposan ismernie. Ez évekre ad tanulnivalót. De ez a tárgyi tudásanyag még mind semmi! Ezt használni is kell tudni. Lépést kell tartani a modern műemlékvédelem elméletével és gyakorlatával. Tudni kell a modern műemlékvédelem elveit, konkrét esetekben helyesen alkalmazni. Értékelni kell, dönteni olyan esetekben, amikor a mérleg nyelve hajszálakra ingadozik csak két ellentétes nézet között. A helyes értékeléshez minél szélesebb látókör, a hazai mellett a külföldi anyag ismerete is szükséges. Az egyes emlékekre vonatkozó monografikus tudást el kell helyezni a hazai és egyetemes építészettörténetben. Ez viszont csak része a művészettörté-

netnek. A művészettörténetet pedig tudhatja-e valaki igazán, akinek számára idegen a művelődéstörténet és az egyetemes történelem világa. Ez azonban még mindig csak a kérdés egyik oldala, mert a műemléki szakigazgatási előadónak szerkezeti, statikai kérdésekben is otthonosan kell mozognia, s ugyanakkor jogi kérdésekben sem lehet tájékozatlan. Ez utóbbi feladatkörökben külön statikus szakértő és jogtanácsos van segítségükre, ezek azonban nem pótolhatják bizonyos alapvető ismeretek hiányát.

Az Igazgatási Osztály rendelkezik jelenleg a feladatainak megoldásához szükséges létszámmal. A területi előadók között azonban képzettségben, tudásban, tapasztalatokban, életkorban igen nagy különbségek vannak. Kettő kivételével mindannyian építészmérnöki oklevéllel rendelkeznek. E két fiatal diplomáját jelenleg szerzi meg. Ketten az építészmérnöki diploma mellett művészettörténeti, illetve történelmi végzettséggel is bírnak. Az önképzésnek és tanulásnak azonban mindenki előtt mérhetetlen nagy és ösztönző feladatai állanak. A legnagyobb problémák egyike az utánpótlás kérdése. Kevés műemléki szakemberünk lassan kiöregszik és sajnos a fiatalok közül — objektíven meg kell állapítanunk — igen kevesen szánják rá magukat a nehéz, de szép hivatás gyakorlatára. Ha kormányzatunk a műemlékhelyreállításokra szánt hitelfelhasználásokat kétszeresére növelné, műemléki apparátusunk — beleszámítva a szakigazgatási apparátust is, aligha tudna e feladatokkal megbirkózni. Növeli a bajt, hogy műemléki szakembereket nem lehet egyik évről a másikra kiképezni. Ez évek hosszú sora fáradtságos munkájának eredménye.

*

Összegezve műemléki szakigazgatásunk problémáit, a következő végeredményeket szűrhetjük le:

Helyes az a Magyarországon egyedülálló gyakorlat, hogy a műemlékvédelem irányítása az építésügyi miniszter felügyelete és irányítása alá van helyezve. Ennek eredményeként: 1. Zökkenésmentes együttműködés alakítható ki az építési hatóságok és a műemléki szakigazgatás szerve között. 2. Összhang alakítható ki a városfejlesztési és műemlékvédelmi tevékenység között és így eredményesen lehet megelőző műemlékvédelmet folytatni. 3. A műemlékhelyreállítás mint operatív munka igen kedvező hatásokkal végezhető. 4. A hitelfelhasználásoknál a műemléki szempontok jól érvényesíthetők. A Művelődési Minisztérium irányító tevékenysége általában a felhasználásokkal kapcsolatban és a műemléki propaganda terén érvényesül. Mindkét területnek igen nagy jelentősége van. Az utóbbinak a műemlékbarát közvélemény kialakításában, amely nélkül a jövő eredményes műemlékvédelme elképzelhetetlen. A műemléki szakigazgatás szervének jelenlegi felépítése helyes. Itt a legnagyobb problémát a szakelőadók képzése és a megfelelő utánpótlás jelenti, amelyet minden eszközzel meg kell oldani.

DIE HAUPTFRAGEN DER BAUDENKMALS-VERWALTUNG

Wir finden in Ungarn die Spuren des bewussten Denkmalschutzes verhältnismässig früh auf. Das erste Gesetz für Denkmalpflege ist nach langer Vorbereitung im Jahre 1881. erlassen worden. Die grundsätzlich veränderte juristische und gesellschaftliche Lage nach dem zweiten Weltkrieg spiegelt sich in der Gesetzesverordnung vom Jahre 1949. Auf Grund der neueren, ergänzenden Gesetze betätigt sich das Landesamt für Denkmalpflege.

Die prinzipielle Leitung und fachgemässe Aufsicht gehört in Ungarn zum Aufgabengebiet des Ministers für Bauwesen. Diese Tatsache, die — England ausgenommen — eine alleinstehende Spezialität bedeutet, determiniert in entscheidender Weise den Aufbau der Denkmalschutz-Organisation und ihre Tätigkeit, innerhalb deren aber auch die Fachverwaltung, ihre gegenwärtige und zukünftige Problematik.

Die Identität der prinzipiellen Standpunkte, die rasche und sichere Kooperation — in streitigen Fällen die Bedingungen einer eindeutigen und wirkungsvollen Entscheidung — sind zwischen dem Verwaltungsapparat, der die allgemeinen Baubewilligungen und der Fachbehörde, die Baudenkmal-Gutheissungen erlässt, gesichert.

Da die Leitung der Städteplanung und die Denkmalpflege in einer Hand zusammenlaufen, kann die wirkungsvollste und zeitgemässeste Art des Denkmalschutzes, die sog. »präventive Denkmalpflege« realisiert werden.

Die Wiederherstellung von Baudenkmalern ist übrigens, nach der Natur der Dinge, eine operative Arbeit. Die Baudenkmalherstellung ist allgemein nicht ökonomisch, sie trägt Geld davon, die Linie der Bauten ist ökonomisch, sie bringt Geld. Das Ministerium für Bauwesen ist dazu berufen, die beiden Standpunkte in Einklang zu bringen, entsprechend zu erwägen und bei der gegenwärtigen ungarischen Einrichtung ist es dazu auch fähig.

Es ist selbstverständlich, dass die obengenannten Vorteile sich nur dann entfalten können, wenn die ministerialen Organe der Denkmalpflege innerhalb des Ministeriums ein entsprechendes Gewicht und ein Ansehen haben. Im gegengesetzten Fall kann man sich eine solche ungünstige Situation vorstellen, wobei aus der organischen Verbindung der Städteförderung und der Denkmalpflege die konsequente Zurückdrängung der letzteren folgen würde.